

O eroare care trebuie corectată

Unde, când și cum s-a declanșat Revoluția Română din decembrie 1989

Lorin Ioan Fortuna

În numărul 4(23)/2009 al revistei Caietele revoluției, pag. 4, a fost publicat un articol intitulat: Începutul Revoluției Române, cu supratitlul: “Iași, 14 decembrie 1989”, precum și cu subtitlul: “Interviu cu Cassian Maria Spiridon”, numele autorului interviului nefiind specificat.

În legătură cu titlul articolului în cauză, consider că s-a comis o gravă eroare de apreciere a importanței evenimentului descris în cadrul articolului, eroare care, mai ales, în cadrul unei publicații editate de către Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, dacă ar rămâne nesemnălată și necorectată, ar crea confuzii cu privire la data și locul declanșării Revoluției Române din decembrie 1989, precum și în legătură cu diferența dintre revoluție, revoltă și respectiv dintre acestea și alte evenimente precursore [1], care, la rândul lor, au constituit obiecte de analiză istorică și politică, unele reflectate inclusiv în cadrul publicațiilor editate de către Institutul Revoluției Române din decembrie 1989 [1;3;4;5;6;7;8].

Nu se pune problema unei nerecunoașteri sau minimalizări a meritelor grupului de la Iași, care au fost și vor fi apreciate la justa lor valoare, dar nu într-un cadru emoțional și nici partizan, ci într-un cadru pragmatic, așa cum, după 20 de ani, au început să fie analizate și apreciate evenimentele care s-au produs în decembrie 1989, în România [2].

În contextul celor menționate anterior, mă simt dator să intervin și să semnaliez faptul că, prin titlul articolului la care mă refer, se comite o gravă eroare de apreciere asupra datei și locului în care s-a declanșat Revoluția Română din decembrie 1989, confundându-se un eveniment important, dar precursor al respectivei revoluții, cu revoluția însăși.

Tot în legătură cu cele menționate anterior, mai precizez că s-au produs mai multe evenimente precursore Revoluției Române din decembrie 1989 [1], unele chiar înaintea celui de la Iași (menționat anterior) și exemplific cele afirmate doar cu evenimentele care s-au produs la Timișoara și anume: înființarea Sindicatului politic Fraternitatea [1], pe principii conspirate, având ca președinte pe Traian Florea, în data de 24.01.1988, predicile pastorului Laslo Tökes, în cadrul Bisericii Reformate [1], revolta și greva salariaților de la Uzina Mecanică Timișoara, din data de 23 noiembrie 1989 (în timpul celui de-al XIV-lea și totodată ultimul Congres al Partidului Comunist Român: PCR), împotriva realegerii dictatorului Nicolae Ceaușescu ca Secretar general al PCR [1;4;5], veghea publică, timp de mai multe zile, organizată la sediul Parohiei Bisericii Reformate, pentru a-l apăra pe pastorul Laslo Tökes de eventualitatea unei evacuări și expulzări forțate din Timișoara [1;3], dar, mai ales, declanșarea revoltei anticeaușiste timișorene, în data de 16 decembrie 1989, seara, prin blocarea circulației tramvaielor în Piața “Sfânta Maria” (situată în apropierea Bisericii Reformate), de către un grup de protestatari, având ca inițiator pe poetul Ion Monoran. Acesta a acționat primul, postându-se în fața unui tramvai, pentru a-l opri, urmat și de alți demonstranți (exemplu: Zoltan Borbely), care au procedat similar, iar, în acest context, au început să se scandeze și primele lozinci antiguvernamentale, între care a predominat lozinca “Jos Ceaușescu!”, la inițiativa primilor vorbitori (exemple: Dan Zăgănescu, Tiberiu Covaci), folosind ca tribună chiar tramvaiele oprite, pe care s-au urcat [3;7]. Citez, în continuare, o parte dintr-un interviu cu Ion Monoran, luat de către poetul și jurnalistul George Lână, deoarece cele relatate reflectă atât starea de spirit specifică unei părți a tinerei intelectualități timișorene, din acea perioadă, referitoare la contextul politic și social, de atunci, al României, precum și totodată o argumentație elocventă pentru a demonstra că episodul protestatar legat de pastorul Laslo Tökes și de Biserica Reformată, din Timișoara, a constituit doar un pretext pentru declanșarea revoltei, și nu o cauză a Revoluției (așa cum s-a pretins ulterior): **“Amintește-ți că după meciul de fotbal dintre România și Danemarca, intenționam să ieșim în stradă și să ne manifestăm “entuziasmul”, după care manifestația trebuia să ia o turnură anti. Dar nesincronizările care au apărut și chiar teama unora ne-au făcut să ratăm acest excelent prilej. De aceea, pentru toți, era clar că al doilea prilej nu putea fi**

scăpat. Și acesta a fost momentul Tökes. Era foarte important ca, dintr-un motiv sau altul, oamenii să se adune în număr cât mai mare, în stradă. De aceea, solidarizarea enoriașilor cu cauza pastorului ne-a dat posibilitatea să îngroșăm rândurile masei de nemulțumiți. Simțeam că atmosfera din oraș era propice unei acțiuni de angajare, iar aceasta putea lua ușor o orientare anti-comunist-ceaușistă.” [7]. Am prezentat exemplele anterioare pentru a contracara, cu argumente corespunzătoare, opinii (pe care le consider însă neîntemeiate, până la probarea lor prin argumente și dovezi concludente) vehiculate, din nefericire, inclusiv de către anumiți intelectuali ieșeni, conform cărora Revoluția Română a fost, de fapt, un complot organizat de sus în jos, coordonat atât din exteriorul, cât și din interiorul țării, care, deși s-a vrut, de către anumite grupări de interese, să izbucnească la Iași, datorită intervenției altor grupări de interese (fiind menționat, în acest context, chiar și ...KGB-ul), nu s-a putut îndeplini această dorință, din anumite motive, fiind preferată, în cele din urmă, Timișoara. Pentru a contracara opiniile menționate anterior, inclusiv cu argumente specific “revoluționare”, îmi permit să atrag atenția celor interesați de aceste aspecte, că planul grupului complotist de la Iași, de a organiza, mai întâi, o primă adunare de protest (pentru a testa probabil disponibilitatea ieșenilor de a se revolta), în cadrul căreia urma să se anunțe data unei următoare adunări de protest, mi se pare o naivitate, fără sorți de izbândă în declanșarea unei revolte, având în vedere modul preventiv specific și eficient de acțiune al fostei Securități, în asemenea cazuri.

Pentru a exemplifica concret cele afirmate anterior, redau un citat elocvent, referitor la modul în care a fost reprimată revolta anti-ceaușistă (menționată anterior) a salariaților de la Uzina Mecanică Timișoara [4]: „La 23 noiembrie 1989, într-o joi dimineața, pe secții, s-au reunit mai multe sute de oameni, hotărâți să demonstreze pașnic împotriva realegerii lui Nicolae Ceaușescu. Hotărâți în convingeri, dar ezitanți în fapte, de teama represiei de genul celei aplicate brașovenilor, din cele câteva sute, au ajuns în fața porților fabricii doar vreo 30. Au urmat anchete, interogatorii, bătăi, spitale psihiatrice...”[5].

Mai doresc să adaug și un argument pe care-l consider nu doar determinant, ci și decisiv, pentru a explica și motiva de ce Revoluția Română din decembrie 1989 s-a declanșat la Timișoara și nu la Iași, la București, sau în altă parte, referitor la spiritul civic al orașelor care ar fi putut fi luate în considerare, în România, pentru declanșarea unui asemenea eveniment. Astfel, la Iași, după arestarea celor care au încercat să organizeze o adunare de protest anticeaușistă (arestare datorată, din câte m-am interesat, inclusiv din cauza unei deconspirări, din partea unei persoane care ar fi trebuit, în mod normal, să fie suspectată, dar față de care nu s-a manifestat prudența necesară), din câte cunosc, nu au existat inițiative și încercări notabile care să propună declanșarea unor proteste publice, în vederea eliberării celor arestați. La Timișoara, dimpotrivă, după arestarea câtorva sute de demonstrați (care acționau mai mult spontan, singular, sau în grupe mai mici sau mai mari), în multe dintre întreprinderile și instituțiile locale s-au iscat discuții în legătură cu cele întâmplate [1], care au condus la escaladarea și amplificarea mișcării de protest public, precum și la scoaterea unor eșaloane ale Armatei, Miliției și Securității în stradă, ajungându-se astfel inclusiv la reprimări sângeroase (morți și răniți), situație care a generat și motivat, la rândul său, alte manifestări de protest public, de mai mare amploare.

În contextul celor menționate anterior, din dispoziția organelor de conducere PCR, la nivel central, transmisă organelor de conducere PCR ale orașului Timișoara, precum și ale județului Timiș, în anumite întreprinderi s-a procedat la organizarea unor adunări de condamnare a manifestărilor de protest care avuseseră loc până atunci (declarate ca: “huliganice”). Aceste adunări s-au organizat de către conducerea întreprinderilor respective, dar, în mai multe cazuri, organizatorii au avut surpriza să constate că, în cadrul respectivei adunări, s-au produs și intervenții ale unor persoane care au luat apărarea demonstraților și chiar au criticat și condamnat, cu curaj, acțiunile represive care avuseseră loc până atunci, în Timișoara, precum și modul dictatorial în care era condusă țara, de către clanul Ceaușescu. Exemplificăm cele precizate anterior cu două întreprinderi importante, și anume: Institutul de Proiectări în domeniul construcțiilor din Timișoara (IPROTIM), în care, la adunarea respectivă, organizată la data de 18 decembrie 1989, angajatul Claudiu Iordache (devenit ulterior unul dintre liderii revoluției) s-a ridicat și a condamnat acțiunile de reprimare a protestatarilor timișoreni [6], dar, mai ales, Întreprinderea ELBA, în care încercarea de a organiza o adunare de condamnare a protestatarilor timișoreni, cât și existența altor nemulțumiri, s-au soldat cu declanșarea grevei generale, în data de 19 decembrie 1989, pregătită însă cu o zi înainte [8;9]. Citez, în acest context, o declarație semnificativă a unui important ofițer (Șef de stat major al Armatei), care, în perioada desfășurării revoluției, s-a aflat și la Timișoara, unde, prin funcția pe care o deținea, a acționat succesiv atât împotriva, cât

și în favoarea revoluției: **generalul Ștefan Gușe**, care, în cadrul unui interviu, a declarat: **“...pentru mine momentul ELBA a însemnat totul. M-am lămurit. M-am clarificat complet. Să nu credeți că a fost ușor”** [10]. Mai adaug faptul că acțiuni similare s-au produs și în alte întreprinderi (în special cele din platforma industrială din Calea Buziașului), care apoi au conlucrat între ele, s-au organizat și au plănuit să declanșeze, în data de: 20 decembrie 1989, atât greve generale, cât și o mare demonstrație publică, de protest, planuri care s-au finalizat, în ciuda faptului că s-au produs și anumite deconspirări, iar forțele de represieune patrulau pe străzi, fiind dotate cu tehnică grea de luptă (tancuri și transportoare blindate echipate cu mitraliere), și fuseseră aduse inclusiv trupe suplimentare, din afara Timișoarei, în cadrul cărora au fost aduse și detașamente pregătite special pentru a interveni în astfel de acțiuni de protest (“scutieri” și parașutiști din celebrul batalion 404, de la Buzău, și respectiv de la Boteni). Deși au intenționat, forțele de represieune n-au reușit totuși să împiedice ieșirea masivă în stradă, în data de 20 decembrie 1989, a miilor de demonstrați, porniți din platforma industrială din Calea Buziașului, care s-au grupat într-o imensă coloană, dar cu o oră mai devreme decât se plănuise în ziua anterioară, previzionând că s-ar fi putut produce o deconspirare, presupunere ce s-a dovedit a fi îndreptățită, deoarece, la puțină vreme după plecarea coloanei de demonstrați, a fost adus un detașament militar care a ocupat zona în care s-au grupat și din care au plecat demonstrații. Coloana de demonstrați s-a deplasat apoi spre zona centrală, dar pe o rută ocolitoare, pentru a trece prin fața Consulatului Iugoslav, din Timișoara, ca să fie remarcată și să se poată astfel transmite un semnal referitor la ce se întâmpla în Timișoara, inclusiv în afara granițelor țării. Pentru a reflecta corespunzător acest moment citez, din nou, din interviul luat generalului Ștefan Gușe: **“...era vorba de revoluționari adevărați. Mă convinsesem că nici o forță din lume nu-i putea opri să treacă, în mod organizat, către centru. În timp ce noi făceam asta, gărzile patriotice aduceau, din Oltenia, ciomăgari, să pună ordine. Le-am spus celor de față: asta-i o tâmpenie! Am contactat apoi pe șeful sectorului militar CFR și i-am dat ordine să oprească venirea unor trenuri”** [10]. Pe parcurs, s-a făcut joncțiunea și cu alte coloane, care s-au organizat destul de repede, auzind despre coloana plecată din platforma industrială de pe Calea Buziașului, și care au plecat din alte platforme industriale ale orașului (exemple: platforma industrială a Gării de Nord, platforma industrială a UMT), la care s-a adăugat și o parte importantă din populația orașului, care se afla pe străzi. Acesta a fost apogeul revoltei timișorene, care, în aceeași zi (20 decembrie 1989, în jurul orei 13.00), s-a transformat în revoluție, prin constituirea, la Timișoara, în condiții de ilegalitate, a Frontului Democratic Român (în clădirea Teatrului Național și a Operei Române, deoarece în fața respectivei clădiri, în Piața Operei, de atunci - Piața Victoriei - de astăzi, s-a oprit o parte a coloanei de demonstrați), formațiune politică înființată special pentru a-și asuma sarcina organizării revoltei timișorene și a transformării acesteia în revoluție, proclamând, în acest scop, în prealabil, în aceeași zi, orașul Timișoara ca primul oraș eliberat de dictatura comunist-ceaușistă și lansând un apel către întreaga țară pentru declanșarea grevei generale (ca formă de revoltă nonviolentă), în vederea eliminării de la putere a clanului dictatorial Ceaușescu și în vederea democratizării țării [3]. Cealaltă parte a coloanei de demonstrați s-a deplasat la sediul fostei „Județene PCR”, unde s-a constituit un Comitet Cetățenesc - „ad-hoc”, care a purtat discuții și chiar tratative (în măsura posibilului) cu o delegație guvernamentală, sosită din capitală, în aceeași zi, în frunte cu Prim-ministrul de atunci: Constantin Dăscălescu, care venise la Timișoara pentru a încerca să calmeze situația tensionată din oraș. Comitetul Cetățenesc respectiv a alcătuit și propus o listă de revendicări socio-politice, din care exemplificăm: solicitarea demisiei Guvernului de atunci și eliberarea demonstraților arestați. La rândul său, Frontul Democratic Român a conceput și adoptat, tot în aceeași zi, un program de măsuri reformatoare, dar și de măsuri anti-represive (demiterea dictatorului Nicolae Ceaușescu din toate funcțiile de conducere deținute, eliberarea demonstraților arestați, precum și judecarea și condamnarea celor vinovați de reprimarea sângeroasă a demonstraților, la Timișoara), care a fost dat publicității din balconul principal al Teatrului Național și al Operei Române, din Timișoara, și aprobat (cu urale) de către mulțimea de demonstrați din Piața Operei (de atunci, Piața Victoriei, de astăzi). Acest program a fost difuzat, în ziua următoare, și sub formă scrisă, cu denumirea: Proclamația Frontului Democratic Român, iar în data de 22 decembrie 1989 a fost tipărit sub formă de manifest, în 4 limbi (română, germană, maghiară, sârbă). În altă ordine de idei, consider că ar fi naiv să ne închipuim faptul că, în cadrul revoltei și apoi în cadrul Revoluției Române din decembrie 1989, n-au existat și nu și-au manifestat corespunzător prezența (inclusiv în scop subversiv) intruși autohtoni sau străini, dar consider că de la semnalarea prezenței respecti-

ve și până la a afirma că declanșarea revoluției s-ar datora acestora, e o cale lungă, care, pentru a fi credibilă, ar trebui pavată cu dovezi elocvente și nu doar cu zvonuri, presupuneri și chiar cu anumite fapte, care avuseseră loc, dar cărora li s-a exagerat și deformat intenționat semnificația (exemplu: fluxul de mașini provenite din spațiul exsovietic, care, pline cu mărfuri, tranzitau România spre piețele de profil specific: talcioc, din Iugoslavia și retur) [3]. Degeaba aprinzi un chibrit acolo unde nu există energie civică inflamabilă, sau acolo unde respectiva energie este de slabă calitate! Un alt argument, pe care îl consider deosebit de semnificativ în completarea motivării prezentate anterior, îl constituie faptul că, începând cu data de 20 decembrie 1989, la chemarea dramatică a Timișoarei, au răspuns, spre cinstea lor, mai multe orașe, dintre care menționez: Lugoj, Arad, Cluj-Napoca, București, Sibiu, Brașov, ș.a., care s-au ridicat și au „aprinz flacăra revoluției” încă înainte de anunțarea oficială a căderii fostului regim comunist-ceaușist. Din câte m-am interesat însă, **orașul Iași (ca, de altfel și majoritatea celorlalte orașe ale țării) s-a ridicat abia după anunțarea oficială a căderii respectivului regim, semn că încercarea de revoltă, din data de 14 decembrie 1989, de la Iași, a fost doar un eveniment precursor, deosebit de important, datorat unui grup restrâns de oameni curajoși, care n-au fost însă urmași, în demersul lor, de restul populației orașului și, ca atare, consider că nu putem vorbi, referitor la ce s-a întâmplat la Iași, în data de 14 decembrie 1989, decât ca despre o încercare de revoltă, nereușită însă, și, în nici un caz, de începutul Revoluției Române din decembrie 1989.** Menționez, în plus, în același context, că în perioada 20-22 decembrie 1989, la Timișoara, la conducerea FDR, nu au parvenit știri în legătură cu ce se întâmplase la Iași, în data de 14 decembrie 1989 (știri care, dacă ar fi parvenit, ar fi fost difuzate public), semn că populația ieșeană nu s-a gândit să transmită corespunzător (telefonice sau prin oameni care se deplasau în afara orașului) ce se întâmplase la Iași, în timp ce, din Timișoara, se transmiteau frecvent și eficient, în acest mod, informații cu privire la ce se întâmpla în oraș, motiv pentru care o anumită perioadă au fost chiar întrerupte convorbirile telefonice interurbane, de ieșire din oraș și ascultate convorbirile telefonice internaționale, spre și dinspre Timișoara.

În final, doresc să-mi închei expunerea cu două citate, pe care le consider, de asemenea, deosebit de elocvente pentru lămurirea deplină a problemei pe care mi-am propus s-o abordez (prin chiar titlul articolului), selectate din aceeași carte, în care a fost intervievat generalul Ștefan Gușe: **“Timișoara a început Revoluția! Este meritul lor, al timișorenilor, pe care istoria trebuie să-l recunoască. Faptul că inițierea s-a aranjat de alții, nu întunecă cu nimic acest merit. Revoluția a început la Timișoara, și a început cu tineri de un curaj fantastic. I-am văzut personal și îi respect. De ce să nu se țină seama că, în 20 decembrie, în Timișoara, se înfăptuise revoluția!”,** precum și: **“Revenind la data de 20 decembrie, subliniez că aceasta e data care va trebui să intre în istorie. Revoluția învinsese într-un oraș. Și acest oraș a fost Timișoara. Primul oraș liber. Pentru mine asta a însemnat începutul...”** [10].

Bibliografie

1. Lorin Ioan Fortuna - Evenimente precursore ale Revoluției Române din decembrie 1989 - Națiunea română, nr. 1, ianuarie 2004, lucrare inclusă și în [3].
2. Ion Calafeteanu - Revoluția Română: evoluții pragmatice - Istorie și civilizație, nr.3, decembrie 2009
3. coord. Lorin Ioan Fortuna - Rolul Frontului Democratic Român în cadrul Revoluției Române din decembrie 1989, Editura Artpress, Timișoara, 2006.
4. Ionel Țârc - Revoluția a început în noiembrie - UMT-ul freamătă și contestă partidul, revista Orizont, Timișoara, nr. 3/19, ianuarie 1990, lucrare inclusă și în revista Caietele revoluției, București, nr. 3(5), 2006.
5. Miodrag Milin - Semnificația zilei de 20 decembrie 1989 pentru Revoluția Română, Caietele revoluției, București, nr. 1 (3), 2006.
6. Claudiu Iordache - Un document - Bălcescu n-a fost vandal - Revista Orizont, nr. 1/27, decembrie 1989, lucrare inclusă și în revista Caietele revoluției, București, nr. 3(5), 2006.
7. George Lână - Oprim tramvaiele! - și au fost oprite tramvaiele... - dialog cu poetul Ion Monoranu, ziarul Timișoara, Timișoara, 17 decembrie 1991, lucrare inclusă și în revista Caietele revoluției, București, nr. 3(5), 2006.
8. Adelina Elena - Martor ocular: Față în față - ELBA și greva generală a Timișoarei proletare, revista Orizont, Timișoara, nr. 1/6, ianuarie 1990, lucrare inclusă și în revista Caietele revoluției, București, nr. 3(5), 2006.
9. Document (n.n. - referitor la greva de la Întreprinderea ELBA, din data de 19 decembrie 1989) - Caietele revoluției, București, nr. 3(5), 2006.
10. N-a fost triumful minciunii - Pavel Coruț în dialog cu generalul Ștefan Gușe, Editura Canova, tipografia Multiprint, Iași.